

УДК 94(477) «1916»

Владислав ПАРХОМЕНКО

(Миколаїв, Україна)

ВІЙСЬКОВІ ДІЇ НА ПІВДЕННО-ЗАХІДНОМУ ФРОНТІ У 1916 р. НА СТОРІНКАХ ЧАСОПІСУ «ВОЕННАЯ БЫЛЬ»

У доповіді аналізуються спогади учасників Першої світової, в якості джерела з висвітлення бойових дій на р. Стохід та в Буковині влітку - восени 1916 р.

Ключові слова: «Военная быль», спогади, Стохід, гвардія

Важливим джерелом при висвітленні переломних моментів в історії людства, зокрема такого військового конфлікту, як Перша світова війна, є спогади учасників та свідків тих трагічних подій.

Цінні мемуарні свідчення були свого часу оприлюднені на сторінках військово-історичного журналу «Военная быль». Цей часопис видавався 6 разів на рік у Парижі протягом 1952-1974 рр., усього світ побачили 129 номерів. «Военная быль» виходила невеличким тиражем, видавалася на дешевому папері з нечисленними, але цікавими ілюстраціями і призначалася для ветеранів Першої світової. Тут друкувалися матеріали з військової історії, фалеристики, проте більшість сторінок відводилося саме спогадам ще живих учасників Великої війни 1914-1918 рр. Переважна більшість цих авторів із різних континентів, належали до офіцерського корпусу колишньої російської імператорської армії, які з початку 1920-х рр. опинилися в еміграції.

В даній доповіді увагу звернемо на те, як події 100-річної давнини в українських землях, що стали ареною військових дій, висвітлювалися в свій час ветеранами Першої світової на сторінках цього журналу. Більшість із опублікованих спогадів відноситься саме до бойових дій на рубежі р. Стохід, в яких брала участь імператорська гвардія (2 гвардійські піхотні та 1 кавалерійський корпуси, об'єднані в Гвардійський загін під командуванням генерала В. Безобразова), невдало намагаючись розгорнути наступ у Ковельському напрямку. Адже після вдало проведеного Луцького прориву, командуючий фронтом генерал О. Брусилов усі зусилля зосередив на здобутті

Ковеля – важливого залізничного вузла. Невдалі спроби у липні – вересні 1916 р. здолати р. Стохід знайшли відображення у мемуарній літературі.

Серед мемуаристів слід відзначити свідчення полковника артилерії Я. Дем'яненка. Аналізуючи події минулого, автор спогадів звертається з питанням: чому так наполегливо гвардійське командування намагалося форсувати Стохід, а не розгорнути наступ на Ковель південніше вздовж річки? Описуючи загальновідому атаку 15 липня 1916 р. (цього дня в наступ перейшов увесь Південно-Західний фронт), мемуарист писав, що частини просувалися дуже повільно, адже наступали в болотистій місцевості під ворожим вогнем. Солдати лейб-гвардії Павловського полка в'язнули та тонули у болотах, проклинаючи начальство; а Московський полк, що увірвався у ворожі окопи, не витримав контратаки і відійшов назад із великими втратами [1, с. 27]. Автор песимістично відзначає, що провина у цьому – на неспроможному командуванні, яке поклато в цих безрезультатних боях усю гвардію [1, с.28].

Інший свідок, колишній офіцер 16-го стрілецького полку 4-ї стрілецької дивізії 8-го армійського корпусу В. Альмендінгер, уточнює деяку інформацію не точно викладену в спогадах Я. Дем'яненка. Так він підкреслює, що до жовтня 1916 р. 4-а стрілецька дивізія залишалася саме у Стохода на Південно-Західному фронті [2, с. 46]. Описуючи наступ свого полка 15 липня, відзначає певний успіх: взято тисячу полонених, серед яких австрійський генерал [2, с. 45]. Проте подальші атаки дивізії, як і гвардійських корпусів у серпні – вересні 1916 р. у Ковельському

напряму призвели лише до великих невинуватих втрат.

Серед причин невдалого наступу 15 липня, полковий ад'ютант лейб-гвардії Кірасирського полку ротмістр Є. Оношкович-Яцина, відзначив панування в небі німецької авіації, яка протягом 11 днів коли відбувалося перекидання двох гвардійських корпусів, змогла чітко визначити місце і напрямок підготовки російського удару [3, с. 42]. Автор спогадів не погоджується з негативною оцінкою гвардійського командування, висловленою полковником Я. Дем'яненком. На його думку, успішному наступу завадили інші фактори: дуже болотиста місцевість і нестача важкої артилерії [3, с. 43].

Серед мемуаристів, що залишили спогади про бої на Стоході відзначимо М. Будберга, який наводив яскраві свідчення про атаку 3 вересня лейб-гвардії 1-м Стрілецьким полком німецьких позицій [4, с. 25] та підриг завдяки проведенню мінної галереї німецьких окопів 19 вересня 1916 р. [4, с. 26].

Інший учасник тих подій, капітан лейб-гвардії Єгерського полку В. Каменський поділився враженнями про бій 29 липня 1916 р., коли вдало відбито наступ баварської гвардії. Про запеклість бою свідчив наступний факт: із 230 солдатів 12-ї роти Єгерського полка живими залишилось лише 18 осіб, і лише тільки 3 не поранені [5, с. 15].

Про вдалу атаку 3 червня 1916 р. 7-го Білоруського гусарського полку 7-ї кавдивізії у с. Звиняче поблизу Горохів (Волинська губ.) розповів на сторінках «Военной были» ще один учасник Першої світової. Гусари стрімко атакували колони двох угорських полків, що наступали і спонукали їх до втечі. За свідченням мемуариста 500 гусарів взяли у полон до 2 500 угорців. Полковники М. Серебренніков та Г. Зубов нагороджувались орденом Св. Георгія 4 ст., а нижні чини – Георгіївськими хрестами [6, с. 39].

Про події на іншому кінці Південно-Західного фронту – у Буковині наприкінці травня 1916 р. розповідають спогади капітана 32-ї артилерійської бригади В. Мілодановича. Він детально описав підготовку атаки на ділянці свого дивізіону, що розпочалася незабаром наступом всього фронту, відомого

під назвою Брусиловського прориву. В. Мілоданович відзначає, що командування врахувало невдалий досвід грудневих боїв 1915 р., і особовий склад ґрунтовно підготувався до артилерійської атаки [7, с. 11]. 22 травня 1916 р. розташований поблизу с. Ржавенці дивізіон відкрив по ворожим позиціям вогонь. Австрійська артилерія майже не відповідала і російська піхота ввечері швидко зайняла передові окопи противника. А через декілька днів після вдалого наступу на півночі сусідів, 32-а піхотна дивізія теж прорвала австро-угорський фронт і почала переслідувати противника. Ця вдала артилерійська атака справила сильне враження на піхоту. Мемуарист наводить показовий факт: коли влітку 1917 р. у деморалізованих військах «обговорювалось» питання щодо наступу, 32-а дивізія завжди «голосувала» за наступ, але при умові, що артилерійська підтримка атаки буде такою ж, як під Ржавенцями наприкінці травня 1916 р. [7, с. 14].

Таким чином, наведені спогади на сторінках часопису «Военная быль» можуть бути важливим, а іноді унікальним джерелом для дослідників Першої світової війни, оскільки вони містять ті фрагменти з минулого – особисті враження та спостереження, опис реалій фронтового повсякдення, полеміку та уточнення, що не знайшли свого відображення в історичних працях, або архівних джерелах.

Джерела та література:

1. Дем'яненко Я. Река Стоход и Рудка-Червищенский плацдарм // Военная быль. – 1966. – № 80. – С. 26–29.
2. Альмендингер В. К статье Я. Дем'яненко «Река Стоход и Рудка-Червищенский плацдарм» // Военная быль. – 1967. – № 84. – С. 45–46.
3. Оношкович-Яцина Е. Стоход. К 50-летию славного кровопролитного боя Гвардии 15 июля 1916 года // Военная быль. – 1967. – № 83. – С. 41–43.
4. Будберг Н. 1916 год. Из боевой жизни лейб-гвардии 1-го Стрелкового Его величества полка // Военная быль. – 1963. – № 63. – С. 23–26.
5. Каменский В. Бой 12 роты лейб-гвардии Егерского полка под дер. Кухары 29 июля 1916 года // Военная быль. – 1963. – № 62. – С. 14–15.

6. Гринев Г. Пятидесятилетие атаки Белорусских гусар // Военная быль. – 1966. – № 79. – С. 38–39.

7. Милоданович В. Прорыв фронта 9-й армией 22-28 мая 1916 года (личные воспоминания) // Военная быль. – 1966. – № 78. – С. 10–14.

ПАРХОМЕНКО Владислав

Военные действия на Юго-Западном фронте в 1916 г. на страницах журнала «Военная быль»

В публикации анализируются воспоминания участников Первой мировой, в качестве источника по освещению боевых действий на р. Стоход и в Буковине весной-осенью 1916 г.

Ключевые слова: «Военная быль», воспоминания, Стоход, гвардия.

PARKHOMENKO Vladislav

Military actions on the southwestern front in 1916 on the pages of the journal «Military story»

The publication analyzes the memories of participants of the First world, as a source for coverage of the fighting in G. Stokhid and in Bukovina in the fall of 1916.

Keywords: «Military story», memories, Stokhid, guard.